

întotdeauna scopul nostru suprem, a tot ceea ce decidem și a tot ceea ce facem. Se cuvine să facem ca omul, fiecare om, să reprezinte scopul scopurilor noastre ultime, fundamentale.

Pentru a obține succes în această privință, este necesară educația morală începând cu familia, grădinița, școala, instituția superioară de învățământ, care să se efectueze în spiritul legii de aur a moralității, a grijii pentru Celălalt.

Referințe bibliografice

1. Guénon R. Criza lumii moderne. București: Ed. Humanitas, 2008.
2. Cioran E. Tratat de descompunere. București: Ed. Humanitas, 1992.
3. Capcea V. Etica și comportamentul civilizată. București: Ed. Pro Universitaria, 2016.
4. Coroceia E. Etica responsabilității în societatea bazată pe cunoaștere. Rezumatul tezei de doctor. Suceava, 2015. Disponibil pe: [www.usv.ro › file › rezumat](http://www.usv.ro/file/rezumat).
5. Biblia sau sfânta scriptură. București: Ed. Institutului biblic de misiune al Bisericii Ortodoxe române, 1996.
6. Levinas Em. Totalitate și infinit: eseu despre exterioritate. Iași: Ed. Polirom, 1999.
7. Levinas Em. Nouvelles lectures talmudiques. Paris: Ed. de Minuit, 1996.

CONGRUENȚA DINTRE ESTETIC, ARTISTIC ȘI POLITIC ÎN RETORICA COMUNISTĂ

Lidia Troianowski, dr. în filozofie.

Secția Filozofie, Institutul de Istorie, Chișinău, R. Moldova
troianowski_lidia@yahoo.fr

THE CONGRUENCE BETWEEN AESTHETIC, ARTISTIC AND POLITICAL IN COMMUNIST RHETORIC

The article addresses the interference of the artistic, aesthetic and political in the context of totalitarian discourse, manifested by socialist realism. The impact of the ideological and political monochrome of the communist regime on the sphere of the artistic was elucidated, translated by the nationalization of aesthetics, the aestheticization of politics and the subordination of the artistic.

Cultura post-contemporană prin pluralismul adoptat în strategiile de interpretare, atât a prezentului, dar mai ales, a memoriei sociale, în cazul nostru a traumei istorice provocată de epoca totalitarismului, oferă șansa de reprocesare, regândire, prin urmare, și aprecierea obiectivă a eveni-

mentelor, fenomenelor proprii perioadei regimului comunist. Segmentul temporal la care ne referim, rămâne în mod peremptoriu, unul din cele mai teribile provocări morale și politice pentru spiritualitatea națională. Numai cunoașterea complexă a contextului istoric a tendințelor, fenomenelor social-politice și cultural-morale ar facilita analiza obiectivă, absolută de tendențiozitate, structuri stereotip și clișee ideologizate. Neadmiterea modificării memoriei culturale tradusă prin exercițiul constant de recuperare și punere în circuit al adevărului despre această etapă a culturii naționale considerăm, trebuie să devină imperativă pentru cercetare.

Din vastul ansamblu problematic pe care îl deconspiră regimul totalitarist de tip sovietic pentru cercetare, ne axăm pe un aspect destul de îngust, însă care a lăsat o amprentă majoră, chiar a configurat infrastructura esteticii perioadei 1930-1990, devenind o componentă indispensabilă a culturii politice promovată de puterea oficială. Obiectul cercetării noastre se rialiază pe abordarea interferențialității artisticului, esteticului și politicului în contextul discursului totalitar, manifest prin realismul socialist. O retrospectivă asupra genezei, evoluției, perioadei de apogeu a realismului socialist și a celei care a succedat-o – *dezghețul*, ultima soldată cu o sensibilă liberalizare și democratizare a artei, gândirii și cercetării în spațiul URSS, permite să realizăm că și după Congresul XX al PCUS se mai păstrează controlul asupra mentalului social, tradus prin forme destructive de mitologizare a memoriei colective [1], de unificare a gândirii, prin ritualizarea/teatralizarea vieții societale.

Investigarea congruenței dintre artistic, estetic și politic în discursul comunist, determină să evidențiem că pentru cultura totalitaristă sunt particulare câteva momente esențiale:

- estetizarea politicului;
- etatizarea esteticului;
- arta devine instrument de estetizare a vieții reale (teatralizare și ritualizarea) [2];
- se estompează hotarele dintre artistic și neartistic;
- efortul de omogenizare a tuturor domeniilor de activitate umană;
- estetica își consumă privilegiul de element cardinal în domeniul artei și creației artistice;
- politizarea și ideologizarea artei [3];
- cultivarea orientată a ideii despre stat ca operă artistică (situație care determină tendințe concertate de armonizare a tuturor laturilor vieții, chiar și a celor care nu deconspiră tangențialitate cu sfera artisticului și esteticului- *n.n.*)
- estetică prin instrumentele proprii, configurează iluzia armoniei și prosperității vieții [4];

- schimbul de perspective de la prezentul dubios și nedemn la viitorul luminos (situație compensată prin metoda superpolarizării modelelor și eroilor; instrumentalizarea și stereotipizarea metaforei conflictului și luptei - *n.n.*) etc.

Chiar dacă se configurează ca metodă, stil, orientare și fenomen artistic, realismul socialist este eminent în perioada 1930-1991 nu prin calitățile și prioritățile sale artistice, ci prin cele sociale, politice și ideologice. Însuși mesajul, maniera cum este formulat conceptul realismului socialist, trădează prisosința elementului politic și ideologic care cu dezinvolt le plasează în inferioritate pe cele artistic și estetic. În contextul monocromiei ideologice și politice, realismul social ajunge să se înalțe până la nivel de tip cultural, cultivat cu tenacitate de regimul totalitarist prin toate instrumentele accesibile. Discursul realismului socialist fundamentat ca o componentă imperativă a politicii oficiale capătă dezvoltare inaugurală în contextul dezbaterilor din cadrul *Congresului I al scriitorilor sovietici din Uniunea Sovietică* (1934). În cadrul acestui for este fundamentată și declarată suveranitatea infailibilă a metodei realismului socialist, care "îmbină cu abilitate veridicitatea și autenticitatea istorică care artistic sunt îmbinate cu sarcinile de instruire ideologică și educare a oamenilor muncii în spiritul socialismului" [5]. Adoptarea sistemului estetic al realismului socialist, care nu admite alternative, adică pluralism estetic, dar mai ales artistic, determină, dar mai ales divulgă caracterul angajat ideologic. Până la urmă, realismul socialist nu este decât un proiect al puterii instrumentalizat în scopul fundamentării teoretico-artistice și reprezentării simbolice a statului socialist sub egida Partidului Comunist.

Acesta se reliefează ca o foaie distinctă a memoriei regimului comunist, a esteticii totalitarismului, a istoriei artelor și propagandei ideologice. Abordarea realismului socialist în estetica epocii totalitariste suscită o cercetare interdisciplinară și pluridimensională din mai multe perspective, și anume, pe post de metodă, stil, orientare, doctrină și fenomen artistic. De fapt, constatăm că toate aceste ipostaze nu numai că pot fi investigate în parte, dar mai ales complementar. În mod cert, realismul socialist a fost manifest nu numai ca doctrină oficială și suverană a artei sovietice dar s-a produs ca realitate și canon artistic subordonat și controlat de ideologia comunistă. Procesul creației prin coordonarea tematicii subiectelor, aprecierea, sau dimpotrivă, critica operelor care nu se raportau la principiile metodei date, devine tradițională pentru estetica totalitarismului. În acest context, semnalăm, că după Congresul XX al PCUS lucrurile puțin se modifică, însă literatura și arta rămân strict controlate de cenzură. Interesul imuabil al politicii oficiale față de artă, literatură, cinematografie devine simplu de conceput, dacă luăm în considerație următoarele momente cardinale:

- în cultura socialistă acestea sunt percepute ca instrumente de influență politică, în așa fel arta în general, dar mai ales literatura și cinematografia se considera că trebuie să fie expresie a directivelor și principiilor politicii oficiale de partid;
- grație funcțiilor sale, literatura este privită ca instrument eficace de promovare a directivelor ideologice, pe acest temei, subliniem, că în perioada comunistă literatura/arta poartă mai întâi de toate caracter ideologic propagandist, și apoi secundar estetic;
- funcția ideologică abordată ca imperativă în estetica realismului socialist implică o atenție exagerată a cenzurii și organelor de partid față de literatură, cinematografie și artă;
- realismul socialist se configurează ca o dominantă nu numai a artei, literaturii, cinematografeii, ci și ca o invariabilă structurală a propagandei și ideologiei totalitariste;
- adoptarea monistă a esteticii realismului socialist a determinat eliminarea din câmpul spiritual- artistic al altor metode alternative de creație decât cea oficială de partid;
- cercetarea paradigmei realismului socialist a canoanelor și principiilor acesteia implică abordarea nu din perspectiva tradițională a unei simple metode artistice, dar ca a unui complex cultural-filosofic și politico-ideologic ;
- în conformitate cu canoanele realismului socialist, valabile și viabile erau doar o categorie de aspecte ideatice menite să condiționeze succesul operei artistice.
- dictatul cenzurii poziționează două elemente general acceptabile destinate a constitui fundamentul ideatic și problematico-ideologic al operei artistice – *fenomenul omului nou și inevitabilitatea viitorului ideal*(comunismul) pentru întreaga umanitate etc.

Consemnăm, dictatul canonic al anumitor principii în realizarea subiectelor au lăsat o amprentă negativă asupra creației altor tipuri de percepere artistică decât cea realismului socialist, cum ar fi estetica abstractă sau obiectivismul academic.

Topos al propagandei comuniste, realismul socialist prin caracterul său ideatic complex deconspiră facil aliajul dintre estetic, artistic și directivele de partid, ultimele „direct proiectate asupra procesului de creație literară” [6]. Concepția unui format monist al literaturii, cât și a altor genuri artistice, a condus inevitabil, mai ales în perioada stalinistă, la sterilitatea calitativ- ideatică și simplist- intelectuală a discursului egalitarist adoptat de realismul socialist. Sărăcitură semantic, ca rezultat al criteriilor ideologice după care a fost configurată, literatura realismului socialist este concentrată pe poetizarea *viitorului ideal* și identificarea locului în această ambianță a *omului nou*, a comunistului.

Dualitatea fundamentului psihologic al vieții individului socialist, consemnează S. Frank, determină ca „marea dragoste față viitorul umanității să genereze într-un mare dispreț față de oameni, iar pasiunea de a construi Paradisul pe Pământ să se transforme în pasiunea devastării...” [7]. Idiosincraziile de speță spiritual- morală, identificate și complex analizate de S. Frank, rămân manifeste pentru întreaga epocă a totalitarismului, or eforturile partidului de a asigura un viitor luminos și prosper pentru toți au fost complementare și cu prigonirile, represiile, lagărele și închisorile, cu secularizarea religiei și detraditionalizarea culturilor naționale.

Semnificativ, în retorica memoriei oficiale literatura este completată și controlată de propaganda ideologiei comuniste, care suscită declarat prezența elementelor normative ca vectori constitutivi și imuabili ai creației artistice. Astfel elementul normativ devine o categorie principală a creației artistice, care tradusă prin descifrarea și contrapunerea caracterelor și moravurilor eroilor, a conflictelor de ordin material, moral și spiritual al acestora este tratată de critică și cenzură nu din perspectiva pur estetică, ci ideologică. Normativismul politic începând cu anii '20 ai sec. al XX. devine o dominantă nu numai a narațiunii literare, dar și a discursului egalitarist al puterii. În astfel de circumstanțe, criteriul calitativ-cantitativ care stă la baza percepției și aprecierii critice a creației este deplasat din segmentul tradițional estetic la cel politic. Experiența respectivă se păstrează pe întreg segmentul temporal identificat cu estetica totalitarismului. În artă, știință și, nu în ultimul rând, în filosofie concepțiile care “aserveau scopului revoluției erau apreciate ca utile, instructive, demne de atenție și sprijin... Tot ce nu era orientat către acest țel, dar nu era contradictoriu, valoarea acestora era tratată cu indiferență. Ideile care etalau pericol vădit pentru cauza revoluției erau persecutate și supuse interdicției publice” [8].

Dacă în societatea democratică politica culturală este rezultatul unor proiecte ajustate de opinii și obiective colective vizavi de dimensiunea culturii a contextului social, atunci în societatea totalitară aceasta adoptă un limbaj dublu [9], etalează o evidentă dimensiune ideologică, tinde să aservească politic puterea oficială, să controleze procesele ce se desfășură în societate, însă imperativul major reprezintă formarea societății noi, omului nou, sau mai simplu, modificarea mentalului social.

Fără a ne lansa în multiple speculațiuni privind statutul realismului socialist în societatea comunistă, care lejer deconspiră imixtiunea politicului, ideologicului în literatură, de fapt în toate genurile artistice, consemnăm că operele realizate în conformitate în acest stil reflectă mai întâi de toate un tipar specific de mentalitate. Arta realismului socialist poartă caracter de masă, devine dominantă în raport cu cea de elita, tinde să depășească tiparele vechi, tradiționale, transformându-se în instrument

de agitație și propagandă. Aici, nu întârziem să amintim de caracterul monumentalist al arhitecturii perioadei respective menit să satisfacă pretențiile esteticii totalitarismului. Fundamentele ideologice ale realismului socialist se realizează nu numai ca un proiect al politicii oficiale de partid, menit să realizeze conceptul despre *omul nou* și locul lui în *viitorul ideal*, dar mai degrabă a totalității de dispoziții estetice ale acestuia. Astfel, chiar acele subiecte care aveau ca ax director eroismul, patriotismul, dreptatea, sinceritatea menite să confere prestație fondului ideatic și valoric pe care o reliefează, constatăm, în urma fluctuației de accente dictate de contextul cultural-estetic devin prioritare principiile: partinitatea, caracterul popular și umanismul socialist, declarate și râvnite în aliaj cu temele enunțate, dar nu modul de realizare artistică a subiectului

Realismul socialist ca paradigmă culturală a epocii totalitarismului, creatură a politicii comuniste, determină, chiar impune, un anumit tip de comportament al artiștilor care încercau să se acomodeze cerințelor ideologice, prin urmare, să intuiască pretențiile ideatice de ordin social, politic și estetic. Un moment specific al criticii și cenzurii afiliate politic regimului comunist era ca prin actele normative și directivele de partid nu să elucideze canonic cum trebuie să fie o operă care să corespundă rigorilor, ci cum nu trebuie să fie realizată aceasta. Critica din perioada respectivă poate fi identificată ca un „document de intenție instructivă” [10], care veghează ca miturile și stereotipurile ideologizate să devină prezență constantă a operelor, mentalității sociale și vieții.

Referințe bibliografice

1. Гюнтер Г. Соцреализм и утопическое мышление. In : Социалистический канон. Санкт Петербург: Гуманитарное агенство Академический проект, 2000, p. 41-49.
2. Гюнтер Г. Тоталитарное государство как синтез искусств. In: Социалистический канон. Санкт Петербург: Гуманитарное агенство Академический проект, 2000, p. 7-16.
3. Добренко Е. Соцреализм и мир детства. In: Социалистический канон. Санкт Петербург: Гуманитарное агенство Академический проект, 2000, p. 31-41.
4. Гюнтер Г. Соцреализм и утопическое мышление. Op.cit.
5. Речь секретаря ЦК ВКП(б) А.А. Жданова. In: Первый всесоюзный съезд советских писателей 1934 г. Стенографический отчет. Москва: Государственное издательство Художественная литература, 1934, p.4.
6. Голубков М. Утраченные альтернативы: Формирование монистической концепции советской литературы. 20-30-е годы. Москва: Наследие, 1992, p.5.
7. Франк С. Этика нигилизма. p.177 In: <https://bookshake.net/r/etika-nigilizma-semen-lyudvigovich-frank> (accesat: 21.07.2020).

8. Введенский А.И., Лосев А.Ф., Радлов Э.Л., Шпет Г.Г. Очерки истории русской философии. Свердловск: Издательство Урал, 1991, р. 254.
9. Левшина Е. Механизмы поддержки художественной культуры в контексте культурных парадигм. In: Художественная жизнь России 1970-х годов как системное целое. Москва: Алетейя, 2001, р.103.
10. Ficeas V. Cenzura comunista si formarea omului nou. Bucuresti: Editura Nemira, 1999, р.12.

O REFLECȚIE ASUPRA ETICII MODERNE A ACȚIUNII

Rarița Mihail, dr. în filos., conf. univ.
Universitatea *Dunărea de Jos* din Galați, România
rarita.mihail@ugal.ro

REFLECTION ON THE MODERN ETHICS OF ACTION

The tensions between the ethical component of conduct and its integration in the variety of everyday life is an extremely important reflection theme for modernity. This article refers to the personality model that Max Weber Promotes in his study "The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism", aiming to conciliate the moral integrity and the modern human's responsibility in relation to the world.

Tensiunea dintre componenta etică a conduitei și integrarea acesteia în diversitatea vieții cotidiene este o temă de reflecție extrem de importantă pentru modernitate. Abordând problematica conduitei dintr-o perspectivă etică, Michel Foucault cercetează o anumită latură a subiectului, dar nu din perspectiva instituțiilor și a relațiilor de putere, ci a modului cum se constituie în cadrul practicilor reale [1]. Obiectivul său, începând cu al doilea volum din *Histoire de la sexualité*, nu mai este de a observa raporturile dintre putere și cunoaștere, ci de a preciza dimensiunea activă a subiectivității în raportul cu sinele. „A se comporta” echivalează cu „modul în care trebuie să se constituie sinele ca subiect moral, acționând în raport cu elementele normative care constituie codul” [2]. Acest punct de vedere plasează acțiunea individuală într-o relație cu sinele, ca sursă pentru realizarea libertății, și într-o relație cu codul, ca delimitare constitutivă a acestui orizont.

În felul acesta, Foucault inițiază un nou obiect de cercetare, conduita, care materializează tensiunea etică dintre proiectul individual al personalității estetice și condițiile istorice și instituționale ale vieții curente. Conduita permite luarea în considerare a sensului acțiunii morale pentru modelarea sa, atât practică cât și dinamică. „Nu există nicio acțiune